Pui de romani … nu-l uitaţi pe Şincai

Conf. univ. pr. dr. IOAN MITROFAN
Universitatea „Babeş-Bolyai," Cluj-Napoca

Cinstirea memoriei înaintaşilor, mai ales a celor cu renume este un act de cultură şi de recunoaştere a valorilor perene ale unei naţiuni.

Acest lucru este cu atât mai necesar acum, în timpuri în care istoria se prezintă în scurtcircuit, trecându-se adeseori peste importante secvenţe de mare importanţă pentru a scoate în evidenţă câte ceva din prezent. Zicea un poet „… *Totul se rezumă la atât: Epoca noastră*" (A. Păunescu, ***Rezumăm***).

În ciuda multor abuzuri făcute împotriva trecutului glorios care nu a fost doar evocat ci chiar exploatat spre a se construi o imagine favorabilă, prezentul are nevoie de împrospătarea memoriei. Se uită sau se ignoră cu bună ştiinţă o secvenţă importantă din istoria neamului romînesc, cea căreia îi datorăm o pioasă recunoştinţă pentru că – prin generaţiile de atunci – ne-a conştientizat asupra originii şi apartenenţei noastre la ginta latină.

În acest an aniversar amintirea Şcolilor Blajului este nu doar un act de preţuire a istoriei, ci şi o datorie sacră de a ne lega sufleteşte de trecut şi prin acesta de a da un nou impuls învăţământului blăjean spre viitor. În acest mereu prezent trecut sunt cuprinşi acei fii ai Bisericii unite cu Roma străbună, pe care i-a păstrat memoria sub denumirea generică de corifei ai Şcolii Ardelene – acel curent cultural iluminist care a bătut şi peste gândirea şi cultura transilvăneană a secolului al XVIII-lea.

Gheorghe Şincai pe care îl sărbătorim acum – şi în acest an jubiliar al Şcolilor Blajului va fi reamintit mereu – face parte din numărul relativ restrâns al Corifeilor care trebuie să se bucure de nemuritoare amintire.

Dar, cine mai ştie ceva despre acele vremuri trecute, despre viaţa şi strădania, despre umilirile şi triumful asupra stihiilor răului pe care aceşti vajnici apărători ai fiinţei româneşti l-au purtat? Şi nu numai ei; deoarece, Blajul are în memoria sa istorică sute de nume celebre la vremea lor de dascăli, vlădici sau cetăţeni destoinici al căror nume se pierde în negura uitării, dar rămân în memoria colectivă a istoriei Blajului. Cine din foarte tinerele generaţii de acum pot înşirui nume care să însemneze ceva concret la adresa inteligheţiei blăjene?!? Nu ne stau în minte decât nume ale unor iluştri dascăli sau vlădici de care legăm evenimente mai curând dramatice sau singulare decât acea perenă inculturare şi emancipare a Blajului românesc.

BDD-A19320 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:34 UTC)

Şincai face parte din istoria vie a trecutului nostru şi pentru meritele sale deosebite, trebuie să fie evocat în asemenea manifestări şi nu oricum ci, treziţi, îndemnaţi, ca „*pui de romani...să nu-l uităm pe Şincai*." Acesta este şi motivul pentru care am îndrăznit să intitulez astfel acest referat.

Gheorghe Şincai este reprezentant al întregii Biserici Române Unite, Greco-catolice prin însuşi faptul că originea, domiciliul şi şederea sa pentru o vreme la Blaj cuprind teritorial o anume întindere.

Originar din Ţara Făgăraşului, cu inflexiunile omului asprit de viaţa dură de la munte, stabilit prin familia sa în zona de câmpie de la Râciu – unde vede lumina zilei în 1754, –cu studii elementare la Şamşud şi Săbed, studii liceale la seminarul iezuit din Cluj; petrece vacanţele la Nuşfalău la unchiul său, Mihai Grecul, administrator de moşii, apoi face studii la Bistriţa şi… îl vom întîlni apoi la Blaj ca profesor (în 1773), la vestitele Şcoli fondate de Episcopul Petru Pavel Aron la 11 octombrie 1754, tocmai acum 250 de ani!

Nu trebuie pierdut din vedere că Blajul, deja evocat pentru importanţa sa în istoria naţională devenise din 1737 cel mai important centru politic şi cultural al românilor, gimnaziul blăjean constituind singura instituţie şcolară pentru românii din Transilvania.

Vom trece mai grăbit peste itinerariul său formativ, pentru a zăbovi puţin asupra lucrărilor sale ştiinţifice şi a importanţei sale în pleiada Corifeilor. Din expunere vom descoperi şi unele trăsături de personalitate care vor motiva acele exploatate momente de idiosincrazie cu mai marii săi şi cu normele aspre ale călugăriei. Acestea nu vor putea nicidecum să ştirbească valoarea ştiinţifică a lucrărilor sale şi a omului Şincai, poate prea târziu preţuit.

Activitatea sa la catedră şi dorinţa vie de a se perfecţiona intelectual, se întrepătrund cum era şi firesc. Dascăl de poetică şi retorică la Blaj, Şincai utiliza manualele folosite şi în centrele şcolare mari, cum ar fi Clujul, şi anume ***Arta oratoriei***, a lui Masenius, ***Arta versificaţiei*** a lui Bellini sau făcea aplicaţii pe textele marilor clasici Ovidiu, Virgiliu, Horaţiu, Cicero sau Juvenal.

Şincai intră în călugărie şi din 1774 va pleca alături de Petru Maior şi Ioachim Pop la Roma, la studii.

În Cetatea eternă, Şincai va fi impresionat de bogăţia materialului documentar; pasionat şi dornic de a cunoaşte şi valorifica istoria devenirii poporului român îşi orientează studiile spre istorie şi pasionat, de studiile sale, reuşeşte să scoată în cei cinci ani 15 tomuri de date legate de istoria poporului român.

În ultimul an al şederii la Roma, primeşte treptele preoţiei (1775) şi obţine două titluri de doctor. În drum spre casă, se opreşte la Viena unde constată o vie preocupare şi o activitate intelectuală românească. Rămâne aici pentru un an şi studiază la Colegiul Sfânta Ana, dreptul canonic, dreptul natural şi dreptul

BDD-A19320 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:34 UTC)

ginţilor conştient fiind de necesitatea acestor cunoştinţe, în conjunctura istorică de atunci.

Anul 1780 constituie anul reîntoarcerii sale la Blaj, încărcat de planuri de activitate ştiinţifică, de lămurire a problemelor legate de originea, de limba şi gramatica românească. De câţiva ani (1777) intrase în vigoare ***Ratio educationis*** al Propagandei Fide şi aceasta era spre folosul organizării învăţământului gimnazial şi pentru folosirea limbii naţionale în şcoli.

Iată cum sintetizează G. Călinescu formarea intelectuală a lui Şincai: „*Şincai a trăit şi s-a format într-un climat luminist, deci raţionalist, şi aspiraţia lui dintâi a fost aceea de a face ştiinţă, de a restitui documentele fundamentale despre români, de a face ordine în noianul de fapte şi evenimente, cu scopul de a demonstra originea nobilă a neamului său, continuitatea lui neîntreruptă în acest spaţiu carpato-danubian, unitatea lui şi legitimitatea istorică a egalităţii lui în drepturi cu celelalte neamuri. El voia să demonstreze, nu să încânte. Cartea lui era o armă în iureşul unei lupte acerbe, nu o poveste încântătoare despre trecutul neamului. El este un istoric modern în deplinul înţeles al cuvântului...*" (Serafim Duicu, ***op. cit***., pp. 227-228).

Şincai va fi din 1780 catihet şi director al şcolilor normale greco-catolice din Blaj fiind hotărât să se dedice acestei activităţi didactice, în ciuda opoziţiei faţă de înfiinţarea şcolilor româneşti.

O realizare considerabilă va fi strădania lui Şincai în extinderea învăţământului românesc reuşind, după 1782 să obţină aprobarea la proiectul de înfiinţare a şcolilor româneşti, având susţinerea vicarului de atunci Ignatie Darabant şi a lui Ioan Bob, proiect de lege ce va fi aprobat de Consiliul de Stat.

Proiectul său de gramatică latino-română, va vedea lumina tiparului la 1783, an în care apare şi un ***Abecedar bilingv – român şi german*** şi un ***Catehism***. Sunt materiale elementare necesare nu pentru elevi, ci mai curând pentru uniformizarea învăţării prin instruirea ca dascăli a foştilor dieci.

Activitatea sa mai mult decât bogată va aduce la lumină şi alte cărţi şi manuale: ***Îndreptare către aritmetică***,… ***Istoria naturei sau a firei, Povăţuire către economia de câmp***,… sau o reeditare (în 1806) a lucrării sale ***Elementa linguae daco romanae sive valachicae.***

Zelul său apostolic pe tărâmul învăţământului şi, de ce să nu recunoaştem, spiritul inovator însuşit în şcolile Romei precum şi aerul iluminist, adeseori anticlerical promovat de împăratul de la Viena, (Iosif al II-lea), au creat discrepanţe faţă de gândirea tradiţională susţinută de episcopul Ioan Bob şi, în consecinţă, conflicte.

Fiind numit episcop Ioan Bob, cei trei corifei, Samuil Micu, Petru Maior şi Gheorghe Şincai, şi împreună cu ei Gherman Peterlachi au cerut să părăsească cinul călugăresc. Nu uităm că, în politica sa anticlericală, împăratul desfiinţase

BDD-A19320 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:34 UTC)

peste 750 de mănăstiri. Ieşirea din călugărie a lui Şincai, deşi a fost aprobată, a creat uimirea la Propaganda Fide la Roma, unde acesta promisese că va fi un bun propovăduitor al catolicismului.

În noua postură, Şincai va primi un teren la marginea grădinii episcopiei unde-şi va construi o casă şi va cultiva grădina din jur spre propriile nevoi.

Panorama politică şi moartea lui Iosif al II-lea au dat posibilităţi Dietei transilvane să revendice reîntoarcerea la vechile stări, în care valahii fuseseră marginalizaţi. Împăratul Leopold primeşte de la români proteste scrise – după metoda suplicilor practicată de români în acea vreme – dar, rezultatele au fost sub aşteptări. Vestitul ***Supplex Libellus Valachorum*** din 1791, are printre autori pe Şincai. El este un continuator dârz al obiectivelor lui Inocenţiu Micu şi neobosit luptător pentru emanciparea românilor în contra-pondere la împotrivirea maghiară.

O insuficient de armonizată politică a românilor a degenerat conflictul lui Şincai cu Episcopil Ioan Bob şi l-a împins pe Şincai să suporte 9 luni de temniţă la Aiud pentru acuzaţia de conspiraţie (1794-1795).

Acest episod dureros al vieţii marelui cărturar, victimă a înţelegerii insuficiente a pulsului istoriei l-a împins pe acesta pe panta degradării: nu va mai fi numit director, viaţa sa materială va avea de suferit şi persoana sa va fi socotită indezirabilă.

Astfel Gheroghe Şincai ajunge administatorul moşiei contelui Daniel Wass la Ţaga şi, în acelaşi timp, preceptor al copiilor acestuia. Tot atunci se pregăteşte pentru a-şi înfrunta în justiţie adversarii de la Blaj.

Cu toate suferinţele şi loviturile soartei, pe Şincai nu-l părăseşte gândul de a scrie o istorie a neamului românesc.

După şase luni de activitate la Ţaga, Şincai pleacă la Oradea unde prietenul său, Ignatie Darabant, devenise Episcop din 1788. Cu toate prieteniile ce le poate lega aici, Şincai înţelege că nu va putea duce la bun sfârşit măreţul său plan de a scrie o istorie a neamului românesc. După numai trei luni, el va părăsi – ajutat de Ignaţie Darabant – Oradea spre a pleca la Buda. Avea deja 49 de ani. Fiind la Buda din 1803, Şincai se pune pe muncă la ***Istoria Românilor*** dar, promisiunile de ajutorare pentru publicare nu se dovedesc efectiv.

Va fi chemat de bătrânul Samuil Micu – slăbit în putere de ani şi boală – să-l ajute la tipografia universităţii din Buda, pe funcţie de corector, funcţie pe care o îndeplineşte pentru un an, până în 1807 iulie 7, rămânând să suplinească încă aproape un an pe această funcţie în titularul numit, Petru Maior.

Lucrarea sa, visul şi rezultatul efortului de documentare de o viaţă nu sunt privite cu bunăvoinţă la Buda, fiind socotită ca periculoasă şi impregnată cu neadevăruri care ar putea provoca tulburări în rândul oamenilor.

Părăsind, de nevoie tipografia Universităţii din Buda, Gheorghe Şincai, îmbătrânit înainte de vreme, purtând în desagă cele 26 de volume de manuscris

BDD-A19320 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:34 UTC)

în versiunea română şi latină, va peregrina cu acest „făt" pe drumuri până la sfârşitul vieţii.

Poposind la Oradea, va termina ***Hronicul*** pentru tipar în 1811 şi obţine aprobarea pentru tipar în 1812 pentru Ungaria, în limba latină.

O nouă încercare de tipărire o face la Sibiu, dar tipograful Hochmeister, trimiţând lucrarea la cenzura din Cluj a lui Iosif Martonfi, primeşte de la acesta, după o citire fragmentară a variantei latine, celebrul verdict în limba latină „*Opus igne auctor patibulo dignus*," adică practic o condamnare atât a operei cât şi a autorului, pe care îi vrea deopotrivă distruşi: lucrarea arsă şi autorul spânzurat. Mai mult, pe lângă respingerea cererii de tipărire, guvernul îi confiscă lucrarea (3 vol.) ţinându-o sub sechestru.

Cu toată confiscarea manuscrisului românesc şi refuzul îndârjit de a recunoaşte istoria unei naţiuni – în ciuda poate a unor idei iritante sau sublinieri incomode la acel moment istoric – care i-au luat lui Gheorghe Şincai dreptul şi i-au anulat şansa de a-şi vedea tipărită lucrarea, ea va apărea în 1853-1854 prin grija lui August Treboniu Laurean – (inspector general al şcolilor în acei ani) – împuternicit de domnitorul moldovean Grigore A. Ghica să alcătuiască o comisie pentru a îngriji respectivul ***Hronic***.

Cărturari de frunte (Bariţ, Cipariu, Kogălniceanu…) au insistat ca valorile ştiinţifico-documentare rămase după marii înaintaşi ai Şcolii Ardelene să fie studiate şi publicate. Kogălniceanu spunea despre ***Hronica*** lui Şincai „*nu stau la îndoială de a zice că cât Hronica aceasta nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie*" (Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Gheorghe Şincai***, p. 237).

Gheorghe Şincai, la care ne întoarcem cu gândul s-a dovedit un neînţeles chiar de către ai săi; el va peregrina pe la foşti elevi şi popasul mai îndelungat îl va face la nişte străini omenoşi (fiii contelui Vass) la moşia de la Sinea în Slovacia, unde îl va surprinde trecerea spre popasul definitiv – moartea, care survine în 2 noiembrie 1816. Acolo va dăinui în mormânt…pînă la învierea de obşte sau…cine ştie?… poate pînă când cineva din cei care-şi iubesc înaintaşii cu adevărat în faptă şi nu din vârful buzelor, îl vor repatria, reconstituind mereu, mereu, pleiada irepetabilă a Corifeilor, suport şi îndemn extins printr-o parafrazare: Pui de romani,…purtaţi-vă bine şi,…nu-i uitaţi pe vrednicii voştri înaintaşi!.

Dintr-o misterioasă congruenţă – după spusele cercetătorilor de mai târziu (Al Papiu Ilarian, George Bariţ) – preţuirea tardivă a înaintaşilor rămâne o caracateristică ne-nobilă a românilor. În ziarul ***Traian*** nr. 57 din 1869 scria: „*Astăzi, ca şi în timpul lui Şincai, ideile mari, naţionale, curat româneşti, ideile şi oamenii ce le apără, le reprezintă, nu sunt mai bine văzuţi, nici mai bine trataţi, de cum erau în timpul lui Şincai*!" (S. Duicu, ***op. cit***.., p. 241).

BDD-A19320 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:34 UTC)

„Grija" de a şterge însă urme ale trecutului, nu se limitează la uitare, într-un timp când „*Istoria se construieşte cu târnăcopul şi buldozerul.*" ***Tribuna*** nr. 9/1979 evocă faptul că în 1978 a fost demolată casa pe care se afla o placă memorială vorbind despre Şincai, şi… despre edilii Blajului care au realizat „*performanţa deplorabilă în avântul ei anticultural /prin care/ singurul edificiu legat de viaţa lui Gheorghe Şincai este dărâmat cu buldozerele...pentru ca pe acel loc să-şi dureze casă cu etaj un cetăţean oarecare al Blajului*!" (***Ibidem***, p. 245).

Poate că această apreciere-critică nu s-ar desminţi nici printr-o extrapolare peste timp, spre un azi istoric, ce (doar!) se doreşte mai atent la valorile trecute şi la armonizarea prezentă, ecumenică a neamului nostru.

Elogiindu-l pe Şincai, urmaşii autenticului cărturar, evocau un principiu ecumenic, la modă astăzi, „*să ne cunoaştem pentru a ne înţelege unii pe alţii, înţelegându-ne să ne acceptăm şi acceptându-ne să ne iubim*": „*Când românii se vor cunoaşte, când fraţii de un sânge se vor recunoaşte, planul cel mare al divinului Traian se va realiza în Orient şi atunci...atunci, Gintă mai aleasă nu va fi pe pământ înaintea noastră.*" (***Ibidem***, p. 242).

Şincai „*n-a putut fi mai puţin român şi nici mai puţin prompt de a se sacrifica pentru un popor supus la torturi permanente*"… (George Bariţ, ***Părţi alese din istoria Transilvaniei***).

Young Romans… Do Never Forget Şincai

Abstract

A general view over Şincai' s life and activity offer us enough reasons to keep him in mind and to honour him. Şincai proved himself to be a very educated man, a perfect school manager and a prolific schools founder. More than that, by writing the first Romanian handbooks, he succeeded the Transylvanian educational system.

BDD-A19320 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:34 UTC)